

Ret og retfærdighed

Nehemias' Bog 5

"Giv dem straks deres marker, vingårde, olivenlunde og huse tilbage, og eftergiv dem de lån, I har givet dem i penge, korn, vin og olie!"
(Neh 5,11).

Hovedtanke

Gud giver os visdom til at se, hvad der er vigtigt, og beslutsomhed til at omsætte erkendelsen til handling.

Introduktion

Man forventer visse basale ydelser i et velfungerende samfund, for eksempel at infrastrukturen fungerer, at der ydes borgerne sikkerhed, og at miljøbeskyttelse prioriteres højt. Dette kræver dog et vist økonomisk fundament, og at den nødvendige skattebyrde fordeles retfærdigt i forhold til borgernes ydeevne.

Hvis en stat ikke til fulde lever op til sine forpligtelser vedrørende forsørgelse og beskyttelse, er det de svageste i samfundet, der lider mest under det. Det samme er tilfældet, hvis det ikke lykkes staten at få de økonomisk velstillede til at yde deres rimelige bidrag. I så fald vil store virksomheder kunne unddrage sig deres ansvar for almenvellet – på den lille mands bekostning.

En sådan situation finder vi i Neh 5. Det bliver nødvendigt at bygge en bymur i Jerusalem for at beskytte mod angreb udefra. Efter at have afværget de fjendtlige forsøg på chikane (Neh 4) trues projektet nu indefra. Hensynsløs udnyttelse, ja endda fattige familiers slavebinding, truer fællesskabet blandt dem, der er vendt hjem fra eksilet. De allerede eksisterende problemer skærpes yderligere ved, at en stor del af arbejdsstyrken er bundet til byggeriet på muren.

Muren er lige ved at være bygget færdig (25. Elul = august/september). Samtidig nærmer løvhyttefesten sig. Det er årets sidste pilgrims- og høstfest. Byggen er høstet (Pessach), hveden er i hus (Schawuot/pinse), og nu fejrer man frugthøsten. Det vil nu vise sig, om det samlede udbytte rækker til at forsørge den enkelte familie eller ej.

Klager over misforhold

Neh 5,1-5

Hvad er forskellen på de grupper, der klager?

Hvad er fælles for dem?

Baggrund

Der er tre grupper, der er kommet i sociale vanskeligheder:

1. Børnerige familier (uden fast ejendom). Det er ganske vist en velsignelse (Sl 127,3), men samtidig en forpligtelse at mætte alle munde. Fordi dette ikke er muligt, beder de om hjælp.
2. Denne gruppe er nødt til at pantsætte deres faste ejendom for at skaffe penge til mad. Da høsten på denne tid afleveres til kreditorerne, mangler selv det mest nødvendige for at opretholde livet. Således bliver fattige endnu fattigere og rige endnu rigere.
3. Den, der har høstet, skal afgive en væsentlig del som skat til den persiske konge. Denne er naturligvis interesseret i at udnytte den fremmede provins til sin fordel. De, der ikke kan betale den skat, der skyldes, er tvunget til at stifte yderligere gæld ved at aflevere pant til velhavende israelitter.

Denne situation er særlig prekær, fordi det ikke er muligt at betale gælden tilbage, og fordi de pantsatte landområder – marker og vinbjerger – overgår til kreditorerne. Således kommer de berørte mennesker og deres familier i slavelignende forhold til deres jødiske landsmænd.

Men netop dette er en skandale: at der blandt de hjemvendte opstår graverende sociale misforhold, der gør den ene gruppe til rigmænd og den anden til trælle. Disse modsætninger og de deraf følgende spændinger truer det samfundsmæssige sammenhold og den sociale fred.

Til eftertanke

”Målestokken for retfærdighed er de svageste” (Margot Käßmann)

Med følelser og forstand

Neh 5,6-7

Hvorfor bliver Nehemias "meget vred"?

Baggrund

I antikkens samfund var slaveri alment accepteret. At mennesker kunne komme i den situation at blive slaver på grund af gæld, var ligeledes en del af israelitisk retsforståelse, men der var sat en frist for trælleriet.

Selv om her altså ikke er tale om egentligt lovbrud, skrider Nehemias beslutsomt ind. Loven skal beskytte de svage, men i dette tilfælde udnyttes deres nødsituation groft med henvisning til gældende lov. Dermed er lovens bogstav ganske vist ikke krænket, men det er lovens ånd, og der sker en uret, der i virkeligheden burde undgås ud fra lovens hensigt.

Til fordybelse

Nehemias bliver meget vred. Han lægger ikke bånd på sine følelser og er meget berørt af situationen. Han handler dog ikke uoverlagt, men derimod besindigt. Han overvejer nøje, hvordan han bør gå til værks, så den sociale fred kan genoprettes. For at overvinde krisen er der brug for faglig bistand. De velhavende kan nemlig henvise til gældende lov, når det drejer sig om udnyttelse af de fattige. På den anden side kan den ulmende utilfredshed i befolkningen skade hele genopbygningsprojektet.

Til anvendelse

Skaberen har udrustet os med begge dele: forstand og følelser. Det vil være urimeligt at spille de to ting ud mod hinanden. Det samme gælder med hensyn til troen, der både har en rationel og en emotionel side. Sandheder sætter sig først varige spor, når de forstås sammen med følelser.

Emotionel intelligens betyder intelligent håndtering af følelser. Denne evne er vigtig for at være i stand til at fornemme egne og andres følelser og stemninger og kunne træffe hensigtsmæssige valg.

Til eftertanke

Hvad er mest bevægende: en god prædiken eller en smuk salme? Er gudstjenesterne i min menighed afbalancerede på dette punkt?

Advokat for de fattige

Neh 5,7-11

Hvordan forsøger Nehemias at få de velstillede til at engagere sig socialt?

Baggrund

De fattige bliver fattigere og de rige rigere. Usocial adfærd skaber afhængige mennesker.

Nehemias benytter de mere velstillede til at løse den sociale konflikt og færdiggøre bymuren. Han går ikke straks ud i offentligheden. Han gør sig først sine egne tanker og sonderer dernæst terrænet ved personlige samtaler med de fornemme og fyrsterne (v. 7) for at finde ud af, hvad der kan lade sig gøre. Hans bestræbelser på at opnå deres forståelse og solidaritet lader dog ikke til at have den store effekt. Derfor indkalder han en stor forsamling.

Nehemias minder om, hvordan han og andre har forsøgt at købe jøder fri, som var blevet solgt som slaver til fremmede folks pårørende. Med det in mente virker de fornemmes og menighedsforstandernes adfærd endnu mere forkastelig, når de har tænkt sig at videresælge deres jødiske medborgere, der betaler gæld af som trælle, til ikke-jøder. Derfor opfordrer Nehemias til solidarisk adfærd internt i det jødiske fællesskab.

Dette argument kan de berørte tilhørere ikke modsige. Deres tavshed kan tolkes som indrømmelse af skyld. I frygt for Gud burde de have vist en ganske anden holdning over for deres fattige brødre. Nehemias forlanger fuldstændig eftergivelse af gæld og går forrest som et godt eksempel. Således viser han en vej til løsning af konflikten og dermed også krisen.

Til eftertanke

Hvordan kan jeg overholde lovens bogstav og samtidig lade hånt om lovens ånd?

”Menneske, du har fået at vide, hvad der er godt, hvad Herren kræver af dig: Du skal handle retfærdigt, vise trofast kærlighed og årvågent vandre med din Gud” (Mika 6,8).

Skadeserstatning

Neh 5,12-13

Hvilke gode grunde har de to interessegrupper til at bifalde den foreslåede løsning og prise Gud.

Baggrund

Nehemias opnår de velhavendes accept. Det har nok ikke været nemt for dem, da de jo dermed giver afkald på høstudbytte, penge og arbejdskraft, som de efter loven har krav på.

Nehemias er realistisk nok til at se, hvor vanskeligt dette kan blive i praksis. Her og nu har han ganske vist overbevist – eller snarere overtalt – de bedrestillede borgere, hjulpet på vej af presset fra folkemængden. Men hvad sker der, når mødet ophæves, og enhver vender tilbage til sit eget?

Det er derfor nødvendigt at besejle aftalen med en ed. Løftet bliver afgivet til præsterne, der understreger: Gud er vidne til dette højtidelige, forpligtende løfte!

Derudover foretager Nehemias en symbolhandling. Datidens klæder kendte ikke til lommer. Genstande, man havde på sig, var gemt i klædedragten oven over bæltet. Idet Nehemias ryster kappefolden, forklarer han: Enhver, der bryder denne bindende aftale, skal "rystes", det vil sige få frataget hus og ejendom ved Guds mellemkomst, så han til sidst står tomhændet tilbage.

Til fordybelse

Den symbolske handling minder om de israelitiske profeters forkyndelse. Deres vigtigste kommunikationsmiddel var ganske vist sproget, men sommetider understregede og illustrerede de deres budskab ved hjælp af tegnhandlinger (se fx Ez 4,4-6; Es 20,3). Derved blev de talte ord på en måde synlige og noget, der kunne opleves. De var derfor nemmere at huske. Dette kan især være gavnligt i tilfælde som det ovenfor nævnte, hvor det gælder om til stadighed at holde sig indgåede aftaler for øje.

Til eftertanke

Hvilke prædikener står stadig levende i min erindring?

En gavmild statholder

Neh 5,14-16

Hvored adskiller Nehemias sig fra sine forgængere?

Baggrund

Efter at have aflagt beretning vedrørende sin indsats for at løse konflikten går Nehemias over til at aflægge regnskab for sit virke i Jerusalem. Han nævner, at han allerede helt fra begyndelsen af sin udsendelse var indsat som statholder (445-433/432 f.Kr.). Muligvis er Judæa først blevet en selvstændig provins i det persiske rige i Nehemias' tid. Inden da var det en del af provinsen Samaria.

"Man mener, at Nehemias kom fra særdeles velstillede forhold. Samtidig understreges det, at Nehemias og hans folk 'ikke har købt jord', at de altså ikke har forøget deres besiddelser ved at udnytte andres situation. Samtidig nævnes det, at der øjensynligt stilledes et fast beløb til rådighed for statholderne i de persiske provinser, så de kunne forsørge sig selv, forvaltningen og sikkerhedsfolkene ('deres folk'). Beløbet skulle tages fra landets samlede økonomi – og det var så højt, at det var en tung byrde for befolkningen.

Nehemias begrundet sin usædvanlige gavmildhed med sin guds frygt, et motiv, der især spiller en stor rolle i visdomslitteraturen (sml. Ordsp 1,7.29; 2,5; 3,7; 8,13; 9,10 m.fl.), og som er et udtryk for respekten for Guds bud og den dermed sammenhængende verdensorden" (Thomas Hieke, *Die Bücher Esra und Nehemia*. Neuer Stuttgarter Kommentar Altes Testament, Stuttgart 2005, 176f).

Til eftertanke

"Gavmildhed er en dyd, man har fået foræret, men for den nærige er den alligevel for dyr" (Heinz Nitschke).

"Derfor siger Herren, Israels Gud, nu om denne by ... jeg samler dem fra alle (de) lande ... og jeg fører dem tilbage til dette sted og lader dem bo trygt ... Jeg giver dem ét hjerte og én vej, så de altid vil frygte mig, og det må gå dem og deres efterkommere godt ... Jeg glæder mig over dem og vil dem det godt" (Jer 32,36-40).

Behov for anerkendelse

Neh 5,17-19

Hvad får Nehemias til at handle uselvisk?

Baggrund

Efter persisk skik bestod aflønningen for embedsmænd i højere stillinger helt eller delvist i, at de til enhver tid havde adgang til statholderens taffel. Det betyder ikke nødvendigvis, at Nehemias altid havde 150 eller flere til bords, men det kan heller ikke udelukkes. At udgifterne til dette og øvrige repræsentationsomkostninger almindeligvis ikke blev dækket af de statholdere, der inviterede, giver næsten sig selv. Men Nehemias betaler alt dette af egen lomme. Det er hensynet til hans folk, der sammen med guds frygt (v. 15) er baggrunden for dette, idet folket i forvejen lider under høje afgifter. De to ting hænger sammen, idet guds frygt medfører en solidarisk adfærd over for ens medmennesker.

Til fordybelse

"Når I har gjort alt det, I har fået besked på, skal I sige: Vi er unyttige tjenere, vi har kun gjort, hvad vi skulle gøre" (Luk 17,10).

Med dette in mente lyder Nehemias' bøn: "Min Gud, regn mig alt det til gode, som jeg har gjort for dette folk!" (v. 19) lidt overraskende. Denne bøn forekommer – i varierende former – yderligere tre gange i denne bog (13,14.22.31), men vi gør klogt i at være lidt forsigtige med vores vurdering. Netop de sidste vers i bogen viser tydeligt, at Nehemias i høj grad var klar over, at han på alle måder var afhængig af Guds nåde og barmhjertighed.

Resumé

Ved hjælp af stor guds frygt og en betydelig personlig indsats lykkes det Nehemias at mestre de store udfordringer inden for sit ansvarsområde.

Spørgsmål til drøftelse

- Indledende spørgsmål
- 1 Der bliver sommetider ladet hånt om ret og retfærdighed under henvisning til gældende lov.
- Hvilke eksempler kan I komme i tanker om?
- Supplerende spørgsmål
- 2 Kan den slags også ske i måden at omgås Guds bud på?
Hvor har I oplevet sådan noget?
- Neh 5,1-7
- 3 Hvilken effekt har klagerne på Nehemias?
- Hvordan har I det, når I oplever uret eller hører om den uden at være personligt involveret?
- Uddybende spørgsmål
- 4 Hvilke urimeligheder kan gøre jer meget vrede?
- Hvad tænker I om jeres følelser, når I er stærkt utilfredse?
- Synes I, de er farlige, eller indeholder de en mulighed?
- Hvorfor har Gud skabt os med både følelser OG forstand?
- Neh 5,7-13
- 5 Hvordan begrundes Nehemias sit løsningsforslag?
- Hvilken af de nævnte grunde synes I er mest overbevisende?
- Hvordan oplever I tegnhandlingers virkning?
- Afsluttende spørgsmål
- 6 Hvordan kan man undgå at skyde andre noget i skoene uden samtidig selv at være for naiv?